

УДК 376.41-140.05

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПАТРОНАЖНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

© Т. О. Голубенко

Розкрито актуальні питання професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку. Визначено, що дана вікова категорія населення потребує особливої специфіки підходів до професійної підготовки спеціалістів, з точки зору їх професійно-психологічної та професійно-педагогічної підготовки. Розглянуто динаміку ставлення майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку. Доведено, що спроектована модель сприяє формуванню готовності до патронажної роботи з людьми похилого віку у студентів спеціальності «Соціальна робота»

Ключові слова: професійна підготовка, соціальний працівник, патронажна робота, готовність, людина похилого віку

There were elucidated the topical questions of the professional preparation of the future social workers for the patronage work with people of elderly age. There were determined, that this age category of population needs the specific approaches to the professional preparation of specialist in the aspect of their professional-psychological and professional-pedagogical preparation for the work with elderly people. There was realized an analysis of the series of literature sources on the given topic of our research in the works of the native and foreign famous authors. There was given the author's definition of the notion "readiness for the patronage work with elderly people". There was considered the dynamics of attitude of the future social workers to the patronage work with elderly people. The author determined components, criteria, indicators and levels of readiness of the future social workers for the patronage work. It was proved, that the constructed model favors the formation of readiness for the patronage work with elderly people in students of the specialty "Social work". There was grounded an expediency of elaborated scientific-methodological support at the stage of formation of experimental research

Keywords: professional preparation, social worker, patronage work, readiness, person of elderly age

1. Вступ

Важливою соціальною проблемою ХХІ століття на світовому рівні та в Україні є створення комфортних умов для людей похилого віку, щоб вони не так вразливо сприймали процес старіння. Значне збільшення частки населення людей літнього та старого віку впливає на всі сфери життєдіяльності суспільства та спонукає освітню систему держави до визначення пріоритетних напрямів щодо соціальної роботи із зазначеною віковою категорією населення.

Демографічне старіння стало глобальною тенденцією розвитку сучасної цивілізації. Ця демографічна ситуація обумовлює не лише формування нових потреб та здатностей літніх людей і відмову від уявлень про старість. Темп старіння людини залежить від способу її життя, становища у сім'ї, рівня життя, умов праці, соціально-психологічних чинників.

Україна за часткою населення у віці понад 60 років входить до тридцятки найстаріших держав, посідаючи наразі 25–26 місце у рейтингу країн світу за цим показником. Згідно з демографічним прогнозом України на період до 2050 р. (перегляду 2010 р.) визначають, що найвищі темпи зростання у контингенті населення людей похилого віку очікуються в 2015–2020 рр. та у першій половині 2040-х років, а найвищий рівень старіння може бути досягнутий у 2050-х роках.

Трансформація соціально-економічних відносин і політичних умов життєдіяльності українського суспільства потребувала нової соціальної політики держави, а у зв'язку з цим нових видів професійної

діяльності і якості підготовки кваліфікованих кадрів, які забезпечують її реалізацію.

Однією зі складних проблем, які потребують невідкладного вирішення в процесі розбудови демократичної і правової державності України, є забезпечення соціальних гарантій громадянам похилого віку та створення умов для покращення життя даної категорії населення. На шляху термінового вирішення цього завдання стоять різні за складністю і масштабом перешкоди. Одна із них – реалізація правових положень, зафіксовано у Конституції України та в законодавчих і нормативно-правових актах з питань здійснення патронажної роботи з людьми похилого віку відповідно до потреб часу.

Тому дана вікова категорія населення потребує особливої специфіки підходів до професійної підготовки спеціалістів, з точки зору їх професійно-психологічної та професійно-педагогічної підготовки для роботи з людьми похилого віку. При цьому враховується, що головними функціями спеціаліста, який працює з людьми похилого віку є не тільки функції управління (аналіз, планування, організація, стимулювання, інформування, контроль, регулювання, оцінка), а й функції соціально-педагогічної роботи, які найбільшою мірою дозволяють виправдати появу нового типу спеціаліста, який володіє потребою та готовністю вирішувати соціальні проблеми людей похилого віку – виконувати функції організатора, посередника, координатора. Діяльність спеціаліста з соціально-педагогічної роботи з людьми похилого віку виступає як специфічна професійна дія-

льність. Специфіка обумовлюється саме об'єктом соціально-педагогічної роботи – людьми похилого віку. Розглянувши різні точки зору на соціально-демографічний, соціально-психологічний феномен людей похилого віку, ми вважаємо, що підготовка соціальних працівників до роботи з даною категорією населення повинна бути спрямована на конкурентоздатність вказаного напрямку соціальної роботи, зокрема, патронажної роботи з людьми похилого віку.

З метою посилення уваги українського суспільства до процесу старіння населення та забезпечення гармонізації соціальних відносин між представниками різних поколінь актуальним постає питання професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку.

Враховуючи нові соціально-демографічні, соціально-економічні умови і високі вимоги до інтелектуального, професійного та духовно-етичного розвитку ставлять перед системою освіти України завдання, які безпосередньо відображаються на системі вузівської підготовки майбутніх соціальних працівників.

Як зазначає у своїй монографії О. Карпенко, «проблеми професійної підготовки сучасного фахівця соціальної сфери, визначення змісту і форм завжди мали актуальний характер. Їх актуальність, без сумніву, з часом лише зростає, оскільки ситуація суспільного розвитку, що швидко змінюється, сприяє появі нових вимог до цієї категорії працівників, а, отже, і різних аспектів їхньої професійної підготовки» [1].

Водночас оптимізувати навчально-виховний процес можна лише на базі оволодіння студентами основними педагогічними знаннями та вміннями, для чого необхідний пошук таких варіантів прийняття найкращого методичного рішення, які б найбільш продуктивно сприяли професійній підготовці майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку. Для цього необхідно забезпечити цілеспрямованість навчання, посилення мотивації студентів до даного виду діяльності, підвищення рівня інформаційного наповнення змісту навчальних предметів, використання новітніх освітніх технологій, орієнтованих саме на підготовку особистості майбутнього соціального працівника.

2. Аналіз літературних даних

Проблема готовності фахівців до професійної діяльності веде свій відлік з кінця XIX – початку XX ст. Одним з перших, який її вивчав можна назвати Д. Узнадзе [2], який трактує готовність як настанову. У 70-х роках XX ст. проблему готовності розглядали М. Д'яченко [3], К. Дурай-Новакова [4], В. Сластьонін [5] та ін.; у 90-х роках XX ст. у зв'язку зі становленням та розвитком соціальної роботи в Україні почали досліджувати такі науковці, як О. Безпалько [6], А. Капська [1], О. Карпенко [1], І. Козубовська [8], Л. Міщик [9], І. Мигович [10], В. Полтавець [11], Т. Семигіна [12], С. Харченко [6] та ін.

В низці наукових праць висвітлюються проблеми теоретичної та практичної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з різновіковими категоріями населення такими вітчизняними та зарубіжними дослідниками, як С. Архипова [13], О. Безпалько [6],

В. Бех [10], Р. Вайнола [14], Л. Завацька [15], І. Зверева [6], А. Капська [7], О. Карпенко, І. Ко-зубовська [8], Л. Міщик [9], І. Мигович [10], І. Пеша [16], Ж. Петрочко [17], В. Поліщук [18], В. Полтавець [11], С. Харченко [6] та ін. Теоретичні та методичні аспекти вищої освіти відображено у наукових роботах А. Алексюк [19], І. Зязюна [20], Н. Ничкало [20], С. Сисоєвої [21], О. Шпака [22] та ін.

Також дослідження базується на нормативних документах, які регулюють окремі положення реалізації патронажної роботи з людьми похилого віку. Серед них: Конституція України (від 28.06.1996 р.), Закон України «Про соціальні послуги» (№ 966-IV від 19.06.2003 р.), Закон України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» (№ 3721-ХП від 16.12.1993 р.), Наказ Міністерства соціальної політики України «Державний стандарт догляду вдома» (№ 760 від 13.11.2013 р.) та ін.

Але недостатня визначеність комплексних досліджень щодо особливостей професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку в Україні обумовлюють необхідність проведення досліджень в цьому напрямку.

3. Ціль та завдання дослідження

Проведені дослідження ставили за мету визначити особливості процесів професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку.

Щоб досягти поставленої мети необхідно професійну підготовку майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку спрямувати на вирішення таких ключових завдань:

1. Забезпечення спеціальної підготовки соціальних працівників, яка полягає в отриманні знань про зміст та особливості патронажної роботи з людьми похилого віку.

2. Формування умінь у майбутніх соціальних працівників відстоювати інтереси людей похилого віку.

3. Формування професійно-значущих якостей, які забезпечують успішне здійснення патронажної роботи з людьми похилого віку.

4. Розвиток дослідницьких умінь, спрямованих на пошук нових підходів у подоланні існуючих соціальних проблем та запобіганню нових під час здійснення патронажної роботи з людьми похилого віку.

5. Включення студентів у різні види діяльності (навчальну, волонтерську, дослідну тощо).

6. Створення спільних дослідницьких проектів з актуальних питань практики патронажної роботи.

4. Матеріали та методи дослідження професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку

Інтерес для нашого дослідження представляє сучасна професійна діяльність фахівця з вищою освітою, що складається з наступних складових:

1. Опис всіх видів функціональних обов'язків фахівця. Ця складова розробляється на основі всебічного й глибокого аналізу конкретної професійної діяльності.

2. Інформація випереджального характеру, що може знадобитися фахівцеві у перспективі.

3. Гуманітарно-особистісна й світоглядна складова. Сукупність перерахованих вище складових забезпечує здатність фахівця вирішувати реальні проблеми, виконувати професійні функції.

Відомо, що до числа таких функцій прийнято відносити діагностичну, інформаційну, конструктивно-проектувальну, організаторську, комунікативну, прогностичну, дослідницьку та оцінну. У соціальній

роботі до числа таких функцій відносять: *аналітико-гносичну; діагностичну; організаторську; прогностичну; запобіжно-профілактичну; соціально-психологічну та активаційну; комунікативну; охоронно-захисну та дієво-практичну; соціоінтегративну; евристичну* [4, 9, 23].

Зазначені функції обумовлюють наявність складових професійної діяльності майбутнього соціального працівника при здійсненні патронажної роботи з людьми похилого віку (рис. 1).

Рис. 1. Складові професійної діяльності майбутнього соціального працівника при здійсненні патронажної роботи з людьми похилого віку

Таблиця 1

Етапи експериментальної роботи

Етапи	Цілі	Методи дослідження
I етап – констатувальний (2010–2011 рр.)	<ol style="list-style-type: none"> Визначення комплексу показників готовності студентів напряму підготовки «Соціальна робота» до патронажної роботи з людьми похилого віку. Діагностування визначених показників. Виявлення комплексу ефективних умов підготовки студентів до патронажної роботи з людьми похилого віку. Розробка змісту курсів «Соціальна політика в Україні», «Соціальне партнерство», модулю «Технології соціальної роботи з людьми похилого віку» навчальної дисципліни «Технології соціальної роботи», «Соціально-медичний патронаж», організація експериментальної студії «Основи патронажної роботи з людьми похилого віку» та методичних посібників, рекомендацій. 	<ol style="list-style-type: none"> Анкетування студентів. Спостереження за організацією навчального процесу в ході вивчення студентами напряму підготовки «Соціальна робота» загальних та спеціальних дисциплін. Аналіз програм з соціальної роботи, педагогіки й психології, соціології, правознавства, змісту навчальних курсів. Тестування (О. Карпенко, Н. Крилов, М. Рокич). Проектування моделі патронажної роботи з людьми похилого віку.
II – етап (навчальний) (2011–2013 рр.)	Експериментальна перевірка впливу соціально-педагогічних умов на рівень формування готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку	<ol style="list-style-type: none"> Формувальний експеримент. Тестування. Отримання результату. Самооцінка.
III етап – контрольний (2013–2014 рр.)	<ol style="list-style-type: none"> Теоретичне осмислення дослідно-експериментальних даних, їх аналіз та інтерпретація. Оформлення результатів, формулювання висновків. Розробка навчальних посібників, методичних рекомендацій щодо організації ефективного формування готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку. 	<ol style="list-style-type: none"> Експеримент. Метод спостереження. Оцінка результату. Метод математичної обробки результатів.

Отже, нами визначено *готовність до патронажної роботи з людьми похилого віку* як соціально-психологічний та професійний прояв студентами

зв'язку професійної спрямованості з іншими важливими властивостями особистості (світоглядом, життєвими настановами і духовними цінностями, мора-

льно-вольовою та емоційною сферами), що передбачає сформованість моральних цінностей, інтелектуальних якостей, знань, умінь і навичок до здійснення патронажної роботи з людьми похилого віку [24].

Проектуючи експериментальну роботу, ми вважали за доцільне окреслити етапи, цілі і методи професійної підготовки студентів до практичної діяльності у соціальній сфері з орієнтацією на проведення патронажної роботи з людьми похилого віку. Суть і логіка даного процесу відображено в табл. 1.

Спираючись на положення Р. Вайноли, яка наголошує, що основним вимогами забезпечення ефективності змістового наповнення професійної підготовки студента мають бути:

- забезпечення єдності освітніх та професійних змістових блоків;
- створення позитивного емоційно-сприятливого освітнього середовища;
- застосування різноманітних форм і методів активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів;
- координація змісту професійної підготовки відповідно індивідуально-типологічних особливостей студента, рівня його особистісного розвитку;
- залучення студентів до самостійної науково-пошукової діяльності [14].

Ми погоджуємось із вказаними позиціями, оскільки таке бачення основних вимог щодо забезпечення ефективності змістового наповнення професійної підготовки студентів дозволяє сформувати необхідні професійні знання у процесі вивчення фахових дисциплін та забезпечити підготовку до майбутньої професійної діяльності.

Що стосується засвоєння професійних знань з точки зору особливостей патронажної роботи з людьми похилого віку, то слід підкреслити, що вони виступають основою спрямованої діяльності спеціаліста та в ході навчально-виховного процесу можуть трансформуватися в систему професійних умінь і навичок для здійснення практичних дій в організації патронажної роботи з людьми похилого віку.

Одним із дієвих засобів у плані навчання майбутніх соціальних працівників, підготовки її до професійної життєдіяльності є *міжпредметні зв'язки* як обов'язковий елемент навчального процесу. Вони сприяють формуванню цілісного розуміння студентами ролі і місця наук у загальному освітньому процесі, їх взаємовідносин і меж їх застосування.

Проблема встановлення міжпредметних зв'язків є однією із важливих проблем в організації навчально-виховного процесу. Мету впровадження міжпредметних зв'язків при підготовці майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку ми визначили як:

– Забезпечення логічного зв'язку при вивченні всіх предметів за навчальним планом, оволодіння формами і змістом навчання відповідно до вимог кваліфікаційної характеристики.

– Встановлення зв'язків між предметами загальнонаукового і професійно-практичного циклу.

– Виявлення ефективних шляхів, форм і засобів встановлення зв'язків у процесі вивчення кожно-

го навчального предмету та зв'язків між теоретичним і практичним навчанням, що дозволяє майбутнім соціальним працівникам вміло, творчо вирішувати проблеми людей похилого віку відповідно до сучасних вимог соціальної роботи.

Здійснення міжпредметних зв'язків реалізується за такими основними напрямками:

- а) необхідність використання знань, умінь та навичок студентів із загальноосвітніх предметів при вивченні професійно орієнтованих предметів;
- б) використання знань, умінь і навичок студентів із спеціальних предметів при вивченні загальноосвітніх дисциплін;
- в) розробка карток – завдань професійного спрямування напрямку із загальнонаукових циклів;
- г) виготовлення комплексних посібників з використанням міжпредметних зв'язків;
- д) розробка і впровадження комплексних завдань на період проходження практики студентами.

Зв'язок загальнонаукових і професійно-орієнтованих предметів – дуже важлива проблема, використання якої допоможе всебічному вивченню патронажної роботи з людьми похилого віку. Цим в основному і викликана необхідність виявлення і використання більш глибоких і обґрунтованих зв'язків як між окремими темами, так і між різними предметами.

Міжпредметні зв'язки конкретизують знання, необхідні у патронажній роботі з людьми похилого віку, пронизують усі види і форми навчально-виховного процесу, що підтверджується положенням С. Гончаренка: міжпредметні зв'язки відображають комплексний підхід до виховання й навчання, що дозволяє виділити як головні елементи змісту освіти, так і взаємозв'язки між навчальними предметами. На будь-якому етапі навчання міжпредметні зв'язки виконують виховну, розвиваючу й детермінуючу функцію, оскільки підвищують продуктивність перебігу психічних процесів [25].

При визначеному взаємозв'язку професійно-орієнтованих знань і умінь процесу професійної підготовки майбутніх соціальних працівників прогнозується, що студенти отримують необхідні знання з різних дисциплін про один конкретний об'єкт, а саме людей похилого віку та здійснення патронажної роботи, що забезпечуватиме повноцінну підготовку студента до майбутньої професійної діяльності.

5. Результати досліджень показників готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку

Система професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до патронажної діяльності з людьми похилого віку повинна враховувати наступні особливості: готовність є фундаментальною умовою успішного здійснення патронажної роботи з людьми похилого віку; готовність дозволяє модифікувати дії у випадку появи труднощів, що надзвичайно важливо для успішного вирішення складних ситуацій; готовність детермінує упорядкування процесу патронажної роботи; готовність персоніфікує процес професійної підготовки; готовність забезпечує позитивний ефект підготовленості студентів; професійна готов-

ність – це конкретизація процесу самовираження, самореалізації студента; готовність сприяє професійній ідентифікації та самовизначенню в професії; готовність виступає інтегральним показником ефективності роботи вищого навчального закладу.

Для виявлення шляхів удосконалення професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку необхідно визначити компоненти, критерії, показники готовності, які застосовуються до конкретної професійної діяльності. Це дозволить додати більш чітку спрямованість всьому процесу підготовки фахівця соціальної роботи до патронажної роботи з людьми похилого віку. При цьому показники готовності фахівця мають визначати, по-перше, готовність студентів до патронажної роботи з людьми похилого віку, яка постійно змінюється (забезпечення подвійного випередження поточного соціального замовлення); по-друге, критерії оцінки готовності майбутнього фахівця повинні відбивати специфіку патронажної роботи з людьми похилого віку; по-третє, показники готовності повинні відображати не тільки результат професійної підготовки, але й весь процес становлення фахівця на різних етапах безперервного професійного утворення.

Емпіричні дослідження засвідчують, що майбутній соціальний працівник повинен знати:

– діюче законодавство, а саме: відповідні нормативні та інструктивні документи, рішення органів місцевої влади, постанови, накази і розпорядження Міністерства соціальної політики, положення про територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг);

– встановлений порядок організації соціальної допомоги вдома (патронажна робота), порядок оформлення документів на обслуговування людей похилого віку вдома (здійснення патронажної роботи), правила надання соціальних послуг, свої посадові обов'язки, відповідальність за порушення діючого законодавства;

– соціальні інститути, які задіяні у процесі організації та здійсненні патронажної роботи з людьми похилого віку.

Тому нового розвитку набуває функціональний підхід до аналізу професійної діяльності і готовності до неї, що дозволяє визначити «готовність» як умову успішного виконання діяльності, як вибірково «прогнозуючу активність», що настроює організм, особистість в цілому на майбутню діяльність [26].

Виходячи з вищезазначеного, на першому діагностичному етапі, ми вважаємо, що структура готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи містить у собі чотири компонента:

1. *Мотиваційно-ціннісний компонент*: світогляд і спрямованість особистості, що виражають потреби, інтереси, ідеали, прагнення, моральні якості особистості, що відповідають обраній професійної діяльності.

2. *Когнітивно-орієнтаційний компонент*: узагальнені знання й уявлення студентів про особливос-

ті й умови майбутньої професійної діяльності, її вимогам до особистості.

3. *Змістово-професійний компонент*: певний рівень професійних знань, умінь та навичок, наявність когнітивних, комунікативних, конструктивних та організаційних умінь (загальні дисципліни, спеціальні дисципліни, студія).

4. *Практично-діяльнісний компонент*: етапи практичної діяльності щодо формування готовності у студентів до патронажної роботи з людьми похилого віку.

Визначені нами компоненти, відображають основні складові готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку. Розглядаючи готовність майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку з позиції системного та цілісного підходу, ми аналізуємо її окремі компоненти лише у дослідницьких цілях.

Предметно-інструментальна основа необхідна для даного виду діяльності, яка органічно пов'язана з базовими професійними знаннями, уміннями та соціально-психологічними особливостями людей похилого віку як особливої соціально-демографічної групи населення. Загальні вимоги до освіти майбутнього соціального працівника зазначені у Державному галузевому стандарті спеціальності «Соціальна робота» [27].

Отже, у нашому дослідженні формування готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку представлена сукупністю чотирьох вищезазначених компонентів. Відповідно до них нами було сформульовано чотири критерії до визначених структурних компонентів, які характеризуються сукупністю показників (табл. 2).

На основі визначених компонентів, критеріїв і показників нами було виявлено три рівні готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку: низький (початковий), середній (репродуктивний), високий (конструктивний).

Готовність майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку досліджувалася нами у процесі педагогічного експерименту, який проходив у два етапи: констатувальний і формувальний.

Метою констатувального етапу дослідження було виявлення рівня готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку.

Експериментальне дослідження здійснювалось впродовж 2009–2014 років на базі Академії праці, соціальних відносин і туризму, Університетського коледжу соціальних наук м. Ченстохова, Польща, Білоцерківського інституту економіки та управління «Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», Запорізького національного університету, Національного університету «Львівська політехніка», Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Таблиця 2

Критерії та показники готовності студентів до патронажної роботи з людьми похилого віку

Критерії готовності	Показники готовності
Ціннісний	1. Зацікавленість у пошуках інноваційних форм роботи з людьми похилого віку. 2. Наполегливість та ініціативність. 3. Потреба у налагодженні спілкування з людьми похилого віку. 4. Прагнення до співпраці та допомоги.
Інформаційний	1. Знання про технології соціальної роботи з людьми похилого віку. 2. Знання про організацію міждисциплінарної роботи з людьми похилого віку. 3. Знання про нормативно-правове забезпечення щодо здійснення патронажної роботи з людьми похилого віку. 4. Знання про отримання соціальної допомоги людьми похилого віку.
Компетентнісний	1. Знання змісту та особливостей патронажної роботи з людьми похилого віку. 2. Знання механізмів організації патронажної роботи з людьми похилого віку. 3. Знання методів і прийомів патронажної роботи з людьми похилого віку. 4. Знання про проблеми людей похилого віку.
Діяльнісний	1. Здатність до креативності та її прояв у патронажній роботі з людьми похилого віку. 2. Здатність до оволодіння різними видами патронажної роботи з людьми похилого віку (соціально-педагогічний, соціально-медичний, соціально-психологічний, соціально-економічний, соціально-правовий). 3. Здатність до вирішення проблем при виникненні нестандартної ситуації у процесі здійснення патронажної роботи з людьми похилого віку. 4. Здатність до оволодіння різними формами патронажної роботи з людьми похилого віку.

Усього в експерименті брали участь 410 студентів напряму підготовки «Соціальна робота» зазначених ВУЗів I-IV курсів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр». При цьому експериментальна група (ЕГ) становила 200 респондентів, контрольна група (КГ) – 210 та 90 експертів: 60 спеціалістів соціальних закладів, 30 викладачів ВНЗ.

Констатувальний експеримент дозволив розв'язати такі завдання: визначити рівні готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи на основі окреслених критеріїв шляхом застосування комплексу діагностичних методик: авторська анкета «Визначення рівня мотиваційно-ціннісної готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку», опитувальник «Виявлення рівня професійної компетентності (адаптований за О. Карпенко)», тест «Виявлення рівня знань, умінь та навичок щодо здійснення патронажної роботи з людьми похилого віку», методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокича [28], методика «Професійна мотивація» (за А.Криловим).

Аналізуючи узагальнені дані констатувального експерименту констатуємо, що із загальної кількості респондентів (410 осіб) низький рівень готовності в ЕГ становить 53 особи (26,5 %), в КГ – 56 осіб (26,3 %), відмінності незначні – лише 0,2 %; середній рівень готовності зафіксований в ЕГ у 114 осіб (57,0 %), а в КГ – 120 осіб (57,5 %), відмінності також незначні – 0,5 %; показник високого рівня, який відповідає конструктивній готовності, і в ЕГ, і в КГ має незначні розбіжності – 0,3 % і складає в ЕГ – 33 особи (16,5 %), в КГ – 34 особи (16,2 %).

Отримані дані засвідчують, що реальний стан готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку знаходиться на низькому та середньому рівнях (в ЕГ – 83,5 %; в КГ – 83,8 %).

Така ситуація спонукала до пошуку шляхів і механізмів підвищення рівня готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку. З цією метою нами було визначено науково-методичне забезпечення процесу формування готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку (створення навчально-методичної літератури «Технології соціальної роботи з людьми похилого віку», «Основи патронажної роботи з людьми похилого віку», «Метод практичних ситуацій у процесі роботи експериментальної студії «Основи патронажної роботи з людьми похилого віку», «Організація патронажної роботи з людьми похилого віку як складова практики студентів спеціальності «Соціальна робота» (освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр» для студентів I-IV курсів), авторського навчального курсу «Соціально-медичний патронаж», авторського модулю «Технології соціальної роботи з людьми похилого віку» у структурі навчального курсу «Технології соціальної роботи») та створено соціально-педагогічні умови для його реалізації.

Порівняльний аналіз отриманих результатів констатувального та формуального експериментів засвідчив статистично значущу позитивну динаміку готовності студентів до патронажної роботи з людьми похилого віку в експериментальній групі (табл. 3).

Встановлено, що: в ЕГ частка студентів з високим рівнем зростає з 16,5 % (33 особи) до 46,0 % (92 особи), а в КГ відбулося її зменшення – на 8,9 % з 25,1 % (53 особи) до 16,2 % (34 особи). Поряд з тим, низький рівень в ЕГ зменшився на 19 % від 26,5 % (53 особи) до 7,5 % (15 осіб) порівняно з КГ, в якій частка студентів із низьким рівнем змінилася лише на 7,5 % від 26,3 % (56 осіб) до 18,8 % (39 осіб).

Таблиця 3

Розподіл респондентів – майбутніх соціальних працівників за рівнями готовності до патронажної роботи людьми похилого віку

Група	Кількість респондентів	Рівні готовності											
		До експерименту						Після експерименту					
		Низький		Середній		Високий		Низький		Середній		Високий	
		%	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%	К-ть
ЕГ	200	26,5	53	57,0	114	16,5	33	7,5	15	46,5	93	46,0	92
КГ	210	26,3	56	57,5	120	16,2	34	18,8	39	56,1	118	25,1	53

Найбільш суттєві зміни відбулися за показниками компетентнісного критерію «Знання про організацію міждисциплінарної роботи з людьми похилого віку».

Отримані результати стосовно наявної динаміки формування готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку наочно представлено також на рис. 2.

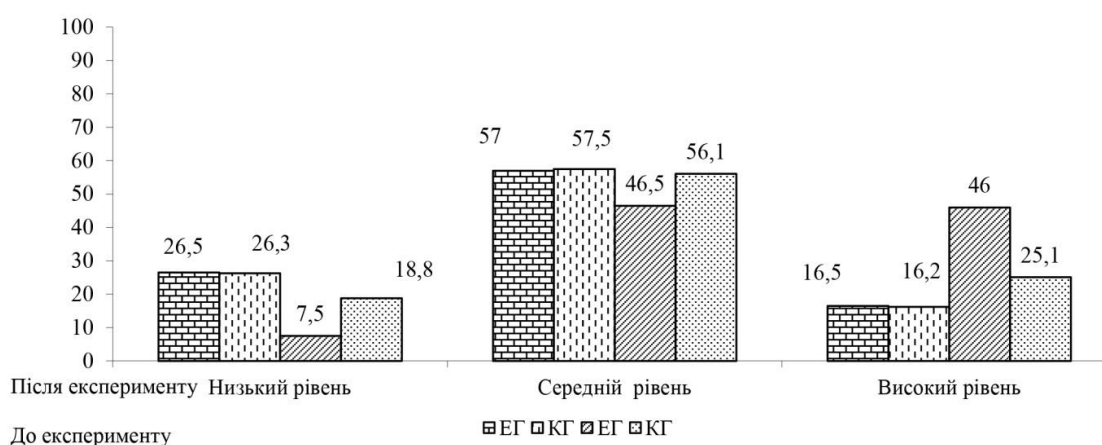

Рис. 2. Динаміка рівнів готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку (%)

Встановлено, що: в ЕГ частка студентів з високим рівнем зростає з 16,5 % (33 особи) до 46,0 % (92 особи), а в КГ відбулося її зменшення – на 8,9 % з 25,1 % (53 особи) до 16,2 % (34 особи). Поряд з тим, низький рівень в ЕГ зменшився на 19 % від 26,5 % (53 особи) до 7,5 % (15 осіб) порівняно з КГ, в якій частка студентів із низьким рівнем змінилася лише на 7,5 % від 26,3 % (56 осіб) до 18,8 % (39 осіб). Найбільш суттєві зміни відбулися за показниками компетентнісного критерію «Знання про організацію міждисциплінарної роботи з людьми похилого віку». Зокрема на високому рівні в ЕГ він склав 157 осіб (78,5 %), а в КГ – 68 осіб (32,6 %), тобто майже наполовину менше, але при цьому на низькому рівні залишилось лише 6 осіб (3,0 %), а в контрольній групі цей показник сягнув 51 особу (24,2 %).

6. Висновки

На основі отриманої позитивної динаміки високого рівня сформованості готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку доведено ефективність впровадження соціально-педагогічних умов, спроектованого змісту навчання і його науково-методичного забезпечення процесу формування готовності майбут-

ніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку. Відзначено позитивну різницю у рівнях готовності до патронажної роботи з людьми похилого віку в ЕГ: частка студентів із високим рівнем збільшилась на 29,5 % (з 16,5 % до 46,0 %), поряд з тим частка студентів з низьким рівнем зменшилась на 19,0 % (з 26,5 % до 7,5 %).

Результати педагогічного експерименту дозволяють стверджувати, що запропоновані нами соціально-педагогічні умови (структурно-змістове наповнення, наявність міжпредметних зв'язків, науково-методичного забезпечення, організації практики для студентів), спроектованого змісту навчання і його науково-методичного забезпечення сприяють успішній реалізації змісту, форм і методів формування готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку.

Таким чином, серед важливих завдань реалізації системного підходу визначено удосконалення системи професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. Саме це становить особливу актуальність окресленої проблеми, вирішення якої сприяє підвищенню рівня готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку.

Література

1. Карпенко, О. Г. Професійна підготовка соціальних працівників в умовах університетської освіти: науково-методичний та організаційно-технологічний аспекти [Текст]: монографія / О. Г. Карпенко; за ред. С. Я. Харченко. – Дрогобич: Коло, 2007. – 374 с.
2. Узнадзе, Д. Н. Теория установки [Текст] / Д. Н. Узнадзе. – Воронеж; Москва: Институт практической психологии; НПО «МОДЭК», 1997. – 448 с.
3. Дьяченко, М. И. Педагогические проблемы готовности к деятельности [Текст] / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Минск: Из-во БГУ, 1976. – 175 с.
4. Дурай-Новачкова, К. М. Формирование профессиональной готовности студентов к педагогической деятельности [Текст]: дис. ... д-ра пед. наук. / К. М. Дурай-Новачкова. – М., 1983. – 356 с.
5. Слостенин, В. А. Педагогика [Текст]: учеб. пособ. / В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов; под ред. В. А. Слостенина. – М.: Академия, 2002. – 576 с.
6. Зверева, І. Д. Соціальна робота в Україні [Текст]: навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; за заг. ред. І. Д. Зверевої, Г. М. Лактіонової. – К.: Наук. світ, 2003. – 233 с.
7. Капська, А. Й. Соціальна робота [Текст]: навч. посіб. / А. Й. Капська. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2011. – 400 с.
8. Козубовська, І. В. Використання досвіду Великої Британії у практичній підготовці фахівців соціальної роботи в Україні [Текст] / І. В. Козубовська, А. Р. Досін // Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку. – 2008. – № 1. – Режим доступу: http://intellect-invest.org.ua/ukr/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_arhiv_pn_n1_2008_st_29/
9. Міщик, Л. І. Теоретико-методичні основи професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої освіти [Текст]: дис. ... д-ра пед. наук / Л. І. Міщик. – Запоріжжя, 1997. – 359 с.
10. Андрущенко, В. П. Соціальна робота. Кн. 3 [Текст] / В. П. Андрущенко, В. П. Бех, М. П. Лукашевич, І. І. Мигович, І. М. Пінчук; Ін-т вищої освіти АПН України; Держ. центр соц. служб для молоді. – К.: УДЦССМ, 2001. – 332 с.
11. Полтавець, В. Соціальна робота в Україні: перші кроки [Текст] / В. Полтавець. – К.: Вид. дім «КМ Академія», 2000. – 233 с.
12. Соціальна робота [Текст] / за ред. Т. В. Семигіної, І. М. Григ; Школа соціальної роботи імені В. І. Полтавця; Національний ун-т «Києво-Могилянська академія». – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2004. – 166 с.
13. Архипова, С. П. Соціальна педагогіка [Текст]: навч.-метод. пос. / С. П. Архипова, Г. Я. Майборода. – Черкаси-Ужгород, 2002. – 154 с.
14. Вайнола, Р. Х. Педагогічні засади особистісного розвитку майбутнього соціального педагога в процесі професійної підготовки [Текст]: дис. ... д-ра пед. наук / Р. Х. Вайнола. – К., 2009. – 542 с.
15. Завацька, Л. М. Технології професійної діяльності соціального педагога [Текст]: навч. посіб. / Л. М. Завацька. – К.: Вид. дім «Слово», 2008. – 240 с.
16. Пеша, І. В. Специфіка соціально-педагогічного тренінгу як форми активного навчання [Текст]: зб. наук. пр. / І. В. Пеша // Наук. часоп. НПУ ім. М. П. Драгоманова. – Київ: НПУ, 2007. – Вип. 5. – 317 с.
17. Петрочко, Ж. В. Професійна підготовка соціальних працівників до роботи: з досвіду роботи [Текст] / Ж. В. Петрочко, Т. М. Кондрашевська; Ліга соц. працівників м. Києва, соц. служба для молоді м. Києва. – К.: Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2001. – 48 с.
18. Поліщук, В. А. Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної

- освіти [Текст]: монографія / В. А. Поліщук; за ред. Н. Г. Ничкало. – Тернопіль: ТНПУ, 2006. – 424 с.
 19. Алексюк, А. М. Перспективні освітні технології [Текст]: наук.-метод. пос. / А. М. Алексюк, І. Д. Бех, Т. Ф. Демків, І. Г. Єрмаков, І. О. Завадський; ред. Г. С. Сазоненко. – К.: Гопак, 2000. – 560 с.
 20. Зязюн, І. А. Ничкало Нелля Григорівна [Текст]: біограф. довідка / І. А. Зязюн; за ред. Н. Г. Ничкало; АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти // Проф-техосвіта України: ХХ століття. – К., 2004. – С. 694–695.
 21. Сисоєва, С. О. Педагогічний експеримент у наукових дослідженнях неперервної професійної освіти [Текст]: навч.-метод. посіб. / С. О. Сисоєва, Т. Є. Кристопчук. – Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. – 460 с.
 22. Шпак, О. Т. Теорія та практика підготовки педагогічних кадрів до економічного виховання школярів у системі безперервної освіти [Текст]: дис. ... д-ра пед. наук / О. Т. Шпак; Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2001. – 454 с.
 23. Бочарова, В. Г. Професійна соціальна робота: особистісно-орієнтований похід [Текст] / В. Г. Бочарова. – М.: Рос. академія освіти, 1999. – 184 с.
 24. Голубенко, Т. О. Формування готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку [Текст]: дис. ... канд. пед. наук / Т. О. Голубенко. – К., 2015. – 227 с.
 25. Гончаренко, С. У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям [Текст] / С. У. Гончаренко. – Київ; Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – 278 с.
 26. Лукашевич, М. П. Соціальна робота (теорія і практика) [Текст]: підруч. / М. П. Лукашевич, Т. В. Семигіна. – К.: Каравела, 2009. – 368 с.
 27. Державний галузевий стандарт спеціальності «Соціальна робота» [Текст]. – К.: МОН України, 2005. – 273 с.
 28. Бабанський, Ю. К. Інтенсифікація процесу навчання [Текст] / Ю. К. Бабанський. – М.: Знання, 1987. – 78 с.
- References**
1. Karpenko, A. G.; Harchenko, S. Ja. (Ed.) (2007). Professional training of social workers in terms of university education, scientific and methodical, organizational and technological aspects. Drohobych: Kolo, 374.
 2. Uzmadze, D. N. (1997). Theory settings. Voronezh; Moscow: Institut prakticheskoy psihologii; NPO «MODJeK», 448.
 3. Dyachenko, M. I., Kandybovich, L. A. (1976). Pedagogical problems for readiness activities. Minsk: IZ-in BSU, 175.
 4. Duray-Novakova, K. M. (1983). Professional Formation of readiness for studentov pedahohycheskoy activity. Moscow, 356.
 5. Slstenyn, V. A., Slstenin, V. A., Isaev, I. F., Shijanov, E. N.; Slstenin, V. A. (Ed.) (2002). Pedagogika. Moscow: Academy, 576.
 6. Zvjerjeva, I. D., Bezpalko, O. V., Harchenko, S. Ja. et. al; Zvjerjeva, I. D., Laktionova G. M. (Eds.) (2003). Social work in Ukraine teach. guidances. Kyiv: Science. World, 233.
 7. Capska, A. Y. (2011). Sotsialna job. Kyiv: Publishing House "Word", 400.
 8. Kozubovska, I. V., Dosin, A. R. (2008). Using the experience of Great Britain in the practical training of social work in Ukraine. Pedagogichna nauka: istorija, teorija, praktyka, tendencii rozvytku, 1. Available at: http://intellect-invest.org.ua/ukr/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_arhiv_pn_n1_2008_st_29/
 9. Mischyk, L. I. (1997). Theoretical and methodological foundations of social teacher training in higher education. Zaporozhye, 359.
 10. Andrushhenko, V. P., Beh, V. P., Lukashevych, M. P., Mygovych, I. I., Pinchuk, I. M. (2001). Social Work. Book. 3. Kyiv: UDTSSSM, 332.

11. Poltavets, V. (2000). Social Work in Ukraine: the first steps. Kyiv: Type. house "KM Academy", 233.
12. Semygina, T. V., Gryg, I. M. (Eds.) (2004). Social work. Kyiv: Type. House "Kyiv-Mohyla Academy", 166.
13. Arkhipova, S. P., Majboroda, G. Y. (2002). Social Pedagogy. Cherkasy-Uzhhorod, 154.
14. Vaynola, R. X. (2009). Teaching principles of personal development of the future social teacher in the course of training. Kyiv, 542.
15. Zavatska, L. M. (2008). Technology professional activity of social teacher. Kyiv: ed. House "Word", 240.
16. Pyesha, I. V. (2007). The specifics of socio-pedagogical training as a form of active learning. Nauk. chasop. NPU im. M. P. Dragomanova. Kyiv: NPU, 5, 317.
17. Petrochko, Z. V., Kondrashevs'ka, T. M. (2001). Vocational training social workers to work: the experience of. Kyiv: Nats.ped. University of them. M. P. Dragomanova, 48.
18. Polishchuk, V. A., Nychkalo, N. G. (Ed.) (2006). Theory and methods of training social workers in terms of life-long learning. Ternopil: TNPU, 424.
19. Aleksjuk, A. M., Beh, I. D., Demkiv, T. F., Jermakov, I. G., Zavads'kyj, I. O.; Sazonenko, G. S. (Ed.) (2000). Future educational technologies. Kyiv: Gopak, 560.
20. Zjazjun, I. A.; Nychkalo, N. G. (Ed.) (2004). Nychkalo Nellja Grygorivna. Proftehosvita Ukraïny: XX stolittja. Kyiv, 694–695.
21. Sysoieva, S. O., Krystopchuk, T. Je. (2009). Teaching experiment in research of continuous professional education. Luck: JSC "Volyn regional printing", 460.
22. Shpak, A. T. (2001). Theory and practice of teacher training for economic education students in the system of continuous education. Kyiv, 454.
23. Bocharova, V. G. (1999). Professional Social work: personality-oriented hiking. Moscow: Ross. Academy science, 184.
24. Golubenko, T. O. (2015). Formation of future social workers to the patronage of the elderly. Kyiv, 227.
25. Goncharenko, S. U. (2008). Teaching research: Methodological advice for young scientists. Kyiv; Vinnitsa: Dov "Vinnitsa", 278.
26. Lukashevich, M. P., Semygina, T. V. (2009). Social work (theory and practice). Kyiv: Caravel, 368.
27. State industry standard specialty "Social work" (2005). Kyiv, 273.
28. Babansky, J. K. (1987). Intensification learning process. Moscow: Knowledge, 78.

*Рекомендовано до публікації д-р пед. наук, професор Карпенко О. Г.
Дата надходження рукопису 11.05.2016*

Голубенко Тетяна Олександрівна, кандидат педагогічних наук, старший викладач, кафедра теорії та технології соціальної роботи, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, вул. Пирогова, 9, м. Київ, Україна, 01601
E-mail: golubenkotanya@mail.ru

УДК 378.016:616/618:37.091.39

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ЕНДОКРИНОЛОГІЯ» ЗА ДОПОМОГОЮ ЗАСТОСУВАННЯ КЕЙС-ТЕХНОЛОГІЙ

© **О. В. Лахно**

У роботі було проаналізовано можливості застосування кейс-технологій навчання у процесі викладання дисципліни «Ендокринологія» і визначено педагогічні цілі, основні напрямки, принципи та форми їх застосування, методи навчання. Розроблена методика викладання дисципліни «Ендокринологія» за допомогою кейс-технологій.

Експериментально підтверджено підвищення показників ефективності навчального процесу і таким чином обґрунтовано доцільність використання розробленої методики при викладанні дисципліни «Ендокринологія»

Ключові слова: кейс, технологія, метод, методика, дисципліна, внутрішня медицина

Aim of research – to theoretically ground, elaborate and partially verify the methodology of teaching of the discipline "Internal medicine" using case-technologies in KNMU.

Object of research – the process of teaching students of the higher educational institutions.

Subject of research – the methodology of teaching of the discipline "Internal medicine" in KNMU using case-technologies.

In the work were analyzed the possibilities of use of case-technologies of learning in the process of teaching of the discipline "internal medicine" and determined the pedagogical aims, main directions, principles and forms of their use, methods of teaching.

There was elaborated the methodology of teaching of the discipline "Internal medicine" using case-technologies".